

Problematyka samozatrudnienia w podatku dochodowym od osób fizycznych – czy nadszedł czas na wyodrębnienie nowego źródła przychodów?

The issue of self-employment in personal income tax – is it a time to separate a new source of revenue?

dr Jakub Chowaniec

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, ORCID: 0000-0003-1270-7786

Streszczenie

Celem opracowania jest charakterystyka zjawiska samozatrudnienia, przede wszystkim na gruncie podatku dochodowego od osób fizycznych. Przedstawione zostały szacunki liczby osób samozatrudnionych, główne motywy wyboru fikcyjnego samozatrudnienia jako formy aktywności zawodowej (zarówno podatkowe, jak i pozapodatkowe), kalkulacje klina podatkowego dla różnych form aktywności zawodowej, a także narzędzia podatkowe i pozapodatkowe służące do ograniczania zjawiska samozatrudnienia. Zwieńczeniem opracowania jest postulat autora utworzenia w ramach podatku dochodowego od osób fizycznych nowego źródła przychodu, jakim byłoby samozatrudnienie. Ponadto pokrótce przedstawiony został zarys rozwiązań podatkowych dotyczących samozatrudnienia w wybranych państwach świata.

Słowa kluczowe: PIT, samozatrudnienie, działalność gospodarcza, klin podatkowy.

Abstract

The aim of the study is to characterize the phenomenon of self-employment, mainly in terms of personal income tax. The estimates of the number of self-employed persons were presented, as well as the main reasons for choosing bogus self-employment as a form of professional activity (both tax and non-tax), tax wedge calculations for various forms of professional activity, and finally tax and non-tax tools to limit the phenomenon of self-employment. The culmination of the study is the author's postulate to create a new source of income under PIT, which would be self-employment. In addition, an outline of tax solutions for self-employment in selected countries of the world is briefly presented.

Keywords: PIT, self-employment, economic activity, tax wedge.

1. ZAGADNIENIA OGÓLNE

Problematyka samozatrudnienia na gruncie podatku dochodowego od osób fizycznych stanowi doniosłe, zróżnicowane i wielowątkowe zagadnienie, generujące istotne ryzyko podatkowe po stronie podatników i mogące prowadzić do erozji bazy podatkowej lub przynajmniej narażenia dochodów podatkowych na znaczące uszczuplenie. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) w trzecim kwartale 2019 r.¹ liczba osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą i niezatrudniających innych pracowników w Polsce wyniosła aż 1,3 mln osób, co stanowiło 8% wszystkich pracujących. Dane OECD² wskazują wręcz, że odsetek samozatrudnionych osiąga w Polsce 20%³.

Oczywiście struktura tych jednoosobowych przedsiębiorstw jest zróżnicowana, dlatego że wiele z nich prowadzi rzeczywistą pozarolniczą działalność gospodarczą, polegającą na świadczeniu usług lub dostawie towarów dla szerokiej

gamy klientów, biorąc na siebie ciężar, a przede wszystkim ryzyko tej działalności, niemniej z uwagi za skalę i zakres prowadzonych czynności rezygnuje z zatrudniania pracowników lub w ogóle nie potrzebuje ich zatrudniać.

Znacząca część tej grupy przedsiębiorców to natomiast osoby, które wykorzystują formalny reżim pozarolniczej działalności gospodarczej, w której ramach świadczą usługi na rzecz byłego (a nawet obecnego!) pracodawcy, często przedmiotowo pokrywające się z treścią świadczeń wykonywanych na podstawie stosunku pracy lub innych pozapracowniczych form zatrudnienia. Zjawisko to stanowi fikcyjne samozatrudnienie, gdyż przez wykorzystanie reżimu prawnego pozarolniczej działalności gospodarczej ukrywa się rzeczywistą formę współpracy, jaką jest stosunek pracy. Skala tego procederu nie jest dokładnie zbadana, opiera się jedynie na szacunkach, jednakże odsetek podatników działających w ten sposób jest znaczący, a tendencja ma charakter wzrostowy⁴. Status praw-

nopodatkowy tej grupy podatników będzie przedmiotem rozważań w dalszej części niniejszego opracowania.

Motywów, dla których byli pracownicy decydują się na zmianę formy zatrudnienia ze stosunku pracy na kontrakt w ramach prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej, jest wiele – począwszy od korzystniejszej formy opodatkowania dochodów przekraczających określony pułap podstawy opodatkowania, przez korzystniejszą kalkulację innych danin publicznych (przykładowo składek na ubezpieczenia społeczne lub składek na ubezpieczenie zdrowotne), kończąc na możliwości rozpoznania kosztów uzyskania przychodu w wysokości wyższej niż ryczałtowe kwoty przewidziane w art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych⁵. Co więcej, na gruncie prawnym istnieją możliwości konstruowania elastyczniejszej formuły współpracy z byłym pracodawcą. Należy również podkreślić, że po stronie byłego pracodawcy mogą się pojawić określone oszczędności związane z kosztami zatrudnienia, chociaż zależą one od ostatecznej kalkulacji wynagrodzenia wynikającego z treści zawartej umowy.

Obok wspomnianych bodźców o charakterze daninowym można wskazać także pozapodatkowe motywacje do wyboru samozatrudnienia – szersze zastosowanie pracy zdalnej, większa autonomia, elastyczniejsza forma pogodzenia obowiązków służbowych z rodzinnymi i osobistymi, umożliwienie samorealizacji⁶. Również problematyka coraz powszechniejszego outsourcingu ma wpływ na zmiany struktury zatrudnienia w kierunku podejmowania działalności na własny rachunek⁷. Mając na względzie powyższe, należy stwierdzić, że motywacje, dla których poszczególne osoby podejmują się podjęcia współpracy z przedsiębiorcami w ramach prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej, mają charakter zarówno podatkowy, jak i pozapodatkowy. W zależności od kierunków tych motywacji można podzielić je na warianty:

- 1) *pull factors* – czyli sytuację, gdy to sama osoba jest zainteresowana otwarciem działalności gospodarczej z uwagi na chęć realizacji własnych ambicji, dążeń, wykorzystania posiadanych kompetencji czy osiągnięcia korzyści ekonomicznych;
- 2) *push factors* – czyli sytuację, gdy przyczyną takiej formy zatrudnienia jest presja pracodawcy, kontrahenta, brak możliwości znalezienia alternatywnej formy zarobkowania;
- 3) pośredni, łączący w sobie elementy z obu ww. kategorii.

Biorąc pod uwagę charakter niniejszego opracowania, szerzej scharakteryzowane zostaną motywy uzależnione od danin publicznych, dla których jest wybierana forma samozatrudnienia.

2. PODATKOWE KORZYŚCI SAMOZATRUDNIENIA

Jak już zostało wspomniane wyżej, dla znacznej części podatników wybór samozatrudnienia jako formy aktywności zawodowej jest podyktowany przede wszystkim korzyściami płynącymi z układu i ciężaru danin publicznych, który w pewnych okolicznościach przyjmował wręcz degresywny charakter – z uwagi na „pogłówny” charakter składki na ubezpieczenie zdrowotne⁸ (podatnik mógł zadeklarować wyższą kwotę składki, ale nie musiał) oraz możliwość wyboru opodatkowania dochodu z pozarolniczej działalności gospodarczej według stawki proporcjonalnej, niezależnej od podstawy opodatkowania⁹,

co przy podstawie opodatkowania wynoszącej ponad 100 tys. zł zaczynało przynosić wymierne korzyści podatkowe; podobnie jak możliwość opodatkowania w ramach ryczałtu ewidencjonowanego lub karty podatkowej¹⁰.

Po dniu 1 stycznia 2022 r., kiedy weszły w życie przepisy ustawy nowelizującej ustawę z dnia 26 lipca 1991 r.¹¹ (wprowadzającej podatkową część tzw. Polskiego Ładu), zasady te uległy znaczącym zmianom. Składka na ubezpieczenie zdrowotne straciła w większości przypadków ryczałtowy charakter i jest obliczana w zależności od wysokości dochodu (z wyjątkiem opodatkowania na zasadach ryczałtu ewidencjonowanego określonego w postanowieniach ustawy z dnia 20 listopada 1998 r.), podniesiona została również wysokość pułapu podstawy opodatkowania, po której przekroczeniu zastosowanie znajdzie stawka 32%. Spowodowało to obniżenie atrakcyjności opodatkowania na zasadach określonych w art. 30c ustawy z dnia 26 lipca 1991 r., a próg opłacalności wyboru tej formy opodatkowania ukształtował się powyżej 150 tys. zł¹².

Dodatkowym atutem prowadzenia pozarolniczej działalności jest możliwość uwzględnienia kosztów uzyskania przychodu (z wyjątkiem opodatkowania na zasadach ryczałtu ewidencjonowanego określonego w postanowieniach ustawy z dnia 20 listopada 1998 r.) na zasadach ogólnych, wynikających z art. 22 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r., zapewniająca prawo do pomniejszenia podstawy opodatkowania o wysokość wydatków, które w alternatywnych formach nie mogłyby wpłynąć na wysokość uzyskanego dochodu.

Analogicznie przedstawia się sprawa możliwości rozpoznawania odpisów amortyzacyjnych od nabytych towarów lub usług zaliczonych do środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych. Dodając jeszcze możliwość skorzystania z przywilejów podatnika podatku od towarów i usług, polegających na pomniejszeniu kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego, a także prawo do skorzystania z preferencyjnej wysokości składek na ubezpieczenia społeczne w pierwszych latach prowadzenia działalności gospodarczej¹³, uzyskujemy pełen wachlarz rozwiązań przesądzających o atrakcyjności samozatrudnienia jako formy aktywności zawodowej alternatywnej względem stosunku pracy lub działalności wykonywanej osobiście.

Skala tych korzyści rośnie w miarę wzrostu uzyskiwanych dochodów. Tabele 1-4 ilustrują strukturę danin publicznych ponoszonych w zależności od formy zatrudnienia. W przypadku współpracy w ramach samozatrudnienia (ang. *business-to-business* – B2B) przyjęto, że składki na ubezpieczenia społeczne są opłacane w standardowej wysokości (nie korzystają z preferencji), a podatnik nie odliczył żadnych kosztów uzyskania przychodu poza kwotą wpłaconych składek na ubezpieczenia społeczne i rozlicza się według ogólnej skali podatkowej¹⁴. Oznacza to, że w przypadku działalności gospodarczej istnieje dodatkowa przestrzeń do kolejnych oszczędności podatkowych w zależności od innych okoliczności i charakteru działalności podatnika, co może uczynić samozatrudnienie jeszcze atrakcyjniejszym rozwiązaniem względem pozostałych form. Założono również, że podatnik nie korzysta z minimum podatkowego (nie uwzględnia tzw. kwoty zmniejszającej podatek, o której mowa w art. 27 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r.).

Kalkulacje zawarte w tabelach 1-2 zostały sporządzone według stanu prawnego na dzień 13 lipca 2021 r., a zatem jeszcze sprzed zmian w ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. wprowadzonych przepisami Polskiego Ładu¹⁵. Kolejne kalkulacje – przedstawione w tabelach 3-4 – są sporządzone według stanu prawnego na dzień 8 stycznia 2022 r., a zatem uwzględniającego zmiany wprowadzone przez Polski Ład, przy czym

wyjściowa kwota wynagrodzenia za 2020 r. pozostaje niezmienna w celu umożliwienia porównywalności wyników. Na potrzeby wyliczeń przyjęto, że podatnik zatrudniony na podstawie umowy o pracę korzysta z tzw. ulgi dla klasy średniej, wprowadzonej przepisami Polskiego Ładu¹⁶. W każdym przypadku przyjęto, że podatnik nie jest uczestnikiem pracowniczych planów kapitałowych¹⁷.

Tabela 1. Kalkulacja dla przeciętnego wynagrodzenia za 2020 r. (5167,47 zł) według stanu prawnego na dzień 13 lipca 2021 r.

Kategoria	Umowa o pracę	Umowa zlecenia	Współpraca B2B
Łączny koszt pracodawcy	6225,78 zł	6225,78 zł	6225,78 zł
Kwota brutto	5167,47 zł	5167,47 zł	nd.
Ubezpieczenia społeczne (pracownik)	708,46 zł	581,86 zł	998,37 zł
Ubezpieczenie zdrowotne (pracownik)	401,31 zł	412,71 zł	381,81 zł
Zaliczka na podatek dochodowy od osób fizycznych	326,00 zł	268,00 zł	560,00 zł
Koszt pracodawcy	1058,31 zł	1058,31 zł	nd.
Kwota netto	3731,70 zł	3904,91 zł	4285,72 zł
Kwota netto jako procent łącznego kosztu	59,94%	62,72%	68,83%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Kalkulacja dla 200% przeciętnego wynagrodzenia za 2020 r. (10 334,94 zł) według stanu prawnego na dzień 13 lipca 2021 r.

Kategoria	Umowa o pracę	Umowa zlecenia	Współpraca B2B
Łączny koszt pracodawcy	12 451,53 zł	12 451,53 zł	12 451,53 zł
Kwota brutto	10 334,94 zł	10 334,94 zł	nd.
Ubezpieczenia społeczne (pracownik)	1416,92 zł	1163,71 zł	998,37 zł
Ubezpieczenie zdrowotne (pracownik)	802,62 zł	825,41 zł	381,81 zł
Zaliczka na podatek dochodowy od osób fizycznych	739,00 zł	527,00 zł	1848,00 zł
Koszt pracodawcy	2116,59 zł	2116,59 zł	nd.
Kwota netto	7376,40 zł	7808,82 zł	9224,03 zł
Kwota netto jako procent łącznego kosztu	59,25%	62,71%	74,08%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Kalkulacja dla przeciętnego wynagrodzenia za 2020 r. (5167,47 zł) według stanu prawnego na dzień 8 stycznia 2022 r.

Kategoria	Umowa o pracę	Umowa zlecenia	Współpraca B2B ¹⁸
Łączny koszt pracodawcy	6225,78 zł	6225,78 zł	6225,78 zł
Kwota brutto	5167,47 zł	5167,47 zł	nd.
Ubezpieczenia społeczne (pracownik)	708,46 zł	581,86 zł	1124,23 zł
Ubezpieczenie zdrowotne (pracownik)	401,31 zł	412,70 zł	459,14 zł
Zaliczka na podatek dochodowy od osób fizycznych	291,00 zł	624,00 zł	867,00 zł
Koszt pracodawcy	1058,31 zł	1058,31 zł	nd.
Kwota netto	3766,70 zł	3548,91 zł	3775,15 zł
Kwota netto jako procent łącznego kosztu	60,50%	57,00%	60,63%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4. Kalkulacja dla 200% przeciętnego wynagrodzenia za 2020 r. (10 334,94 zł) według stanu prawnego na dzień 8 stycznia 2022 r.

Kategoria	Umowa o pracę	Umowa zlecenia	Współpraca B2B ¹⁹
Łączny koszt pracodawcy	12 451,53 zł	12 451,53 zł	12 451,53 zł
Kwota brutto	10 334,94 zł	10 334,94 zł	nd.
Ubezpieczenia społeczne (pracownik)	1416,92 zł	1163,71 zł	1124,23 zł
Ubezpieczenie zdrowotne (pracownik)	802,62 zł	825,41 zł	1019,48 zł
Zaliczka na podatek dochodowy od osób fizycznych	989,00 zł	1247,00 zł	1926,00 zł
Koszt pracodawcy	2116,59 zł	2116,59 zł	nd.
Kwota netto	7126,40 zł	7098,82 zł	8381,82 zł
Kwota netto jako procent łącznego kosztu	57,23%	57,01%	67,32%

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe kalkulacje, choć oparte na bardzo uogólnionych założeniach i mogące się różnić w odniesieniu do konkretnych podatników, wskazują jednak na pewne tendencje, z których da się wyciągnąć wnioski. Okazuje się, że już nawet przy kwocie przeciętnego wynagrodzenia zatrudnienie w formie współpracy B2B w ramach prowadzonej działalności gospodarczej wciąż może być korzystniejsze, gdyż relacja kwoty netto do całkowitego kosztu pracodawcy (przychodu osoby prowadzącej działalność gospodarczą) jest najwyższa. Skala tej przewagi jest względnie niewielka i w wielu przypadkach nie będzie stanowić wystarczającej zachęty do zmiany formy zatrudnienia, jednakże należy pamiętać o tym, że kalkulacja nie zakłada uwzględnienia jakichkolwiek kosztów uzyskania przychodu (poza składkami na ubezpieczenia społeczne) ani odpisów amortyzacyjnych lub wyboru innej formy opodatkowania niż ogólna skala podatkowa, co dodatkowo może przemawiać za wyborem opcji samozatrudnienia. Przy wyższych przychodach skala dysproporcji jeszcze bardziej będzie zachęcać do wyboru pozapracowniczych form zatrudnienia.

Wprowadzone zmiany w przepisach prawa podatkowego, na mocy Polskiego Ładu, które miały na celu m.in. redukcję tzw. klina podatkowego²⁰, mogą się przyczynić do zmniejszenia presji na zmianę formy zatrudnienia w kierunku prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Należy jednak zauważyć, że o ile dysproporcje w wysokości klina podatkowego w odniesieniu do różnych form zatrudnienia uległy wyraźnemu spłaszczeniu, o tyle wciąż samozatrudnienie w ramach pozarolniczej działalności gospodarczej daje wymierne przywileje, nawet przy kwocie przeciętnego wynagrodzenia, aczkolwiek różnica ta jest marginalna.

Niemniej trzeba pamiętać, że kalkulacja dla pozarolniczej działalności gospodarczej jest znacząco uproszczona – nie uwzględnia możliwości pomniejszenia podstawy opodatkowania o ulgę dla klasy średniej²¹, jak również żadnych kosztów uzyskania przychodów (z wyjątkiem pomniejszenia podstawy opodatkowania o wysokość zapłaconych składek na ubezpieczenia społeczne) ani odpisów amortyzacyjnych lub innych preferencji podatkowych, z których przedsiębiorca może skorzystać, w tym minimum podatkowego.

Dodatkowo symulacji podlegało opodatkowanie według ogólnej skali podatkowej, a podatnik ma możliwość wyboru opodatkowania tzw. podatkiem liniowym²² lub ryczałtem ewidencjonowanym²³, jeżeli uzna, że ta forma będzie dla niego korzystniejsza. Pracownik zatrudniony na podstawie umowy o pracę nie może zmienić formy opodatkowania swoich dochodów, margines swobody jego działań w zakresie obowiązku podatkowego jest niewielki, a większość przysługujących mu preferencji i rozwiązań obniżających ciężar podatku została uwzględniona w kalkulacji. Oznacza to, że – mimo zmian wprowadzonych na mocy Polskiego Ładu – przy wyższych zarobkach wciąż mniej opłacalny będzie standardowy stosunek pracy z punktu widzenia pracownika, aczkolwiek należy zaznaczyć, iż na tym polu zachęta do samozatrudnienia została istotnie zredukowana.

3. PRZECIWDZIAŁANIE ZJAWISKU SAMOZATRUDNIENIA

Zjawisko fikcyjnego samozatrudnienia jest pejoratywnie oceniane z perspektywy różnorodnych interesów państwa.

Zjawisko zastępowania umów o pracę samozatrudnieniem nie tylko prowadzi do erozji dochodów budżetowych (lub innych przychodów podmiotów sektora finansów publicznych) z tytułu utraconych danin publicznych na skutek sztucznego zaniżania podstawy opodatkowania lub wyboru korzystniejszej formy opodatkowania względem obciążenia stosunku pracy, lecz również zdecydowanie pogarsza bezpieczeństwo socjalne zainteresowanych osób z trzech podstawowych powodów:

- 1) niższe składki na ubezpieczenia społeczne wiążą się z niższymi świadczeniami z tytułu zajścia zdarzenia ubezpieczeniowego w przyszłości;
- 2) osobom samozatrudnionym nie przysługują należne pracownikom przywileje określone w przepisach prawa pracy, w tym przede wszystkim korzystanie z urlopu wypoczynkowego;
- 3) samozatrudnieni nie są również chronieni przepisami prawa pracy – oznacza to m.in. brak okresu wypowiedzenia umowy o pracę oraz brak ochrony przed zwolnieniem, konieczność samodzielnego organizowania bezpiecznych i higienicznych warunków pracy itp.²⁴

Chociaż niedogodności te dotyczą poszczególnych osób samozatrudnionych, to jednak mogą się przełożyć na negatywne tendencje w skali makro i prowadzić do poważnych problemów i konsekwencji społecznych.

Mając na względzie powyższe, polski ustawodawca podjął pewne działania mające na celu ograniczenie zjawiska samozatrudnienia. Zarówno przepisy prawa podatkowego, jak i przepisy z innych gałęzi prawa, a przede wszystkim prawa pracy, pozwalają bowiem na uznanie za stosunek pracy każdej relacji, która spełnia konstytutywne przesłanki stosunku pracy, niezależnie od nazwy zawartej przez strony umowy²⁵, oraz na kontrolę pracodawców w zakresie przestrzegania przepisów tej gałęzi prawa, a także na nałożenie sankcji na nieuczciwych pracodawców²⁶. Normy prawne wynikające z tych przepisów stanowią źródło ochrony pracownika, aczkolwiek w większości przypadków mogą nie być zastosowane, do czasu powstania określonych roszczeń względem pracodawcy. Dopóki jednak relacje między domniemanym pracownikiem i pracodawcą układają się prawidłowo, bez wykazania nieprawidłowości w drodze kontroli wspomniany art. 22 § 1¹ k.p. pozostaje de facto martwy, nie zostanie zastosowany w praktyce, mimo spełnienia hipotezy przepisu.

Należy również zauważyć, że z uwagi na autonomię prawa podatkowego ewentualne uznanie danej relacji za stosunek pracy nie pociąga za sobą automatycznych skutków na gruncie prawa podatkowego, aczkolwiek może stanowić istotny dowód w sprawie następczego wydania ewentualnej decyzji określającej wysokość zobowiązania podatkowego lub decyzji o odpowiedzialności podatkowej płatnika (o ile orzeczenie sądu w sprawie uznania stosunku pracy nie wykracza poza horyzont czasowy przedawnienia zobowiązania podatkowego lub przedawnienia wymagalności składek)²⁷.

Abstrahując od postanowień prawa pracy oraz stopnia ich skuteczności w przeciwdziałaniu zjawisku fikcyjnego zatrudnienia, należy wskazać, że także przepisy prawa podatkowego zostały wyposażone w narzędzia mające na celu ograniczenie tego zjawiska. Przykładem jest dodanie z dniem 1 stycznia 2007 r. art. 5b ust. 1 do ustawy z dnia 26 lipca

1991 r., który nie pozwala na uznanie za pozarolniczą działalność gospodarczą czynności spełniających konstytutywne przesłanki stosunku pracy²⁸ (nie klasyfikuje jednakże tak wykonanych czynności automatycznie do żadnego innego źródła), lub art. 9a ust. 3 tej ustawy, który wyłącza możliwość opodatkowania tzw. podatkiem liniowym (zgodnie z art. 30c ww. ustawy) w przypadku świadczenia na rzecz byłego lub obecnego pracodawcy usług tożsamyh z tymi, które były świadczone na podstawie stosunku pracy lub spółdzielczego stosunku pracy. Normy prawne wynikające z tych przepisów nie są jednak skuteczne, gdyż w praktyce bardzo łatwo ukształtować stosunek prawny w taki sposób, aby nie naruszał on tych regulacji, a jednocześnie wciąż spełniał przesłanki samozatrudnienia.

Wspomniany art. 5b ust. 1 nie wymienia wszystkich kryteriów, według których należy badać fikcyjność samozatrudnienia, tj. nie zawiera katalogu zamkniętego, a wskazuje jedynie, że łączne spełnienie trzech przesłanek w nim określonych powoduje brak możliwości uznania danych czynności za pozarolniczą działalność gospodarczą. Niespełnienie choćby jednej z nich powoduje brak możliwości zastosowania dyspozycji wynikającej z tego przepisu, ale nie pozbawia możliwości weryfikacji prowadzenia działalności gospodarczej przez podatnika na podstawie innych przesłanek, takich jak np. kwestia samodzielności wykonywanych czynności, wykorzystania sprzętu i narzędzi podmiotu zlecającego czy stan stosunków między stronami umowy²⁹.

Z kolei art. 9a ust. 3 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r.³⁰ został istotnie zmodyfikowany – do dnia 31 grudnia 2010 r. wyłącznie to dotyczyło także podatników wykonujących w poprzednim roku podatkowym czynności podobne w ramach stosunku pracy³¹. W obecnym brzmieniu, nawet jeśli w poprzednim roku podatek wykonywał w ramach stosunku pracy czynności na rzecz tej samej osoby, analogiczne do usług świadczonych obecnie, to nie traci możliwości skorzystania z prawa do opodatkowania na zasadach określonych w art. 30c. Trzeba również zauważyć, że wystarczy, aby usługi wykonywane na rzecz byłego pracodawcy różniły się od tych świadczonych uprzednio w ramach stosunku pracy lub były wykonywane na rzecz podmiotu powiązanego, by ominąć dyspozycję art. 9a ust. 3 przywołanej ustawy. Omawiany przepis nie obejmuje również zagadnienia sprzedaży towarów na rzecz byłego pracodawcy (nawet gdy przedmiotem umowy o pracę było wykonywanie działań prowadzących do wytworzenia określonych dóbr, które mogłyby być przedmiotem odpłatnej dostawy w ramach prowadzonej przez podatnika pozarolniczej działalności gospodarczej).

Zbliżona, aczkolwiek szersza przedmiotowo regulacja znajduje się w art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. – tutaj w mocy pozostało pierwotne ograniczenie dotyczące również poprzedniego roku podatkowego, a ponadto obejmuje ono również dostawę towarów handlowych na rzecz obecnego lub byłego pracodawcy.

Przykładem zniechęcania do samozatrudnienia jest także art. 13 pkt 9 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. kwalifikujący przychody z kontraktu menadżerskiego do źródła działalności wykonywana osobiście, nawet gdyby ten kontrakt był wykonywany w ramach pozarolniczej działalności gospodarczej. Dzięki temu nie istnieje możliwość opodatkowania dochodu

z tych kontraktów na zasadach określonych w art. 30c przywołanej ustawy, tylko podlegają one opodatkowaniu według ogólnej skali podatkowej.

Biorąc pod uwagę ograniczenia niniejszego opracowania, kompleksowa analiza przytoczonych wyżej przepisów nie będzie przedmiotem dalszych rozważań, szczególnie że należałoby je zestawić również z problematyką definicji działalności gospodarczej wynikającej z treści art. 5a pkt 6 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. oraz kwalifikacji poszczególnych przychodów do źródła pozarolnicza działalność gospodarcza.

Zważywszy na doniosłość problemu samozatrudnienia w polskich realiach społeczno-gospodarczych, brak skuteczności w ograniczaniu skali tego zjawiska oraz niejednoznaczność jego ocenę, jak również problem w kwalifikowalności przychodu z tego typu aktywności ekonomicznej podatnika do źródła pozarolnicza działalność gospodarcza lub alternatywnych źródeł (stosunek pracy, działalność wykonywana osobiście), powstaje pytanie: czy nie jest zasadne wyodrębnienie źródła przychodu na gruncie ustawy z dnia 26 lipca 1991 r., w którego ramach można by opodatkować dochód samozatrudnionego podatnika?

4. SAMOZATRUDNIENIE JAKO NOWE ŹRÓDŁO PRZYCHODÓW W PODATKU DOCHODOWYM OD OSÓB FIZYCZNYCH?

Zanim podejmie się próbę odpowiedzi na powyższe pytanie, warto się zastanowić nad przyczynami preferencji podatkowych dla przedsiębiorców względem osób osiągających dochody ze stosunku pracy.

Przede wszystkim w przypadku przedsiębiorców istotna jest kwestia ponoszenia ryzyka związanego z prowadzoną działalnością. O ile pracownik podlega ochronie wynikającej z przepisów prawa pracy, w tym w odniesieniu do stabilności zatrudnienia oraz otrzymywanego zań wynagrodzenia, o tyle przedsiębiorca ponosi ryzyko prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej – nikt nie zapewni mu stałych i stabilnych przychodów, klientów, nie zrekompensuje kosztów nadzwyczajnych zdarzeń mających wpływ na jego sytuację majątkową ani nie zapobiegnie sezonowości w prowadzonej działalności. Dlatego też ewentualne korzyści daninowe dla osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą powinny być skonfrontowane z ryzykiem prowadzenia tej działalności, które pobieżnie zostało zarysowane powyżej. Dzięki oszczędnościom podatkowym przedsiębiorca może zyskać dodatkowe środki na ekspansję gospodarczą, możliwość wejścia na inne rynki lub pozycje łańcucha dostaw lub stworzyć swoisty bufor finansowy mogący antycypować przyszłe straty lub okresy dekonunktury gospodarczej. W przypadku fikcyjnego samozatrudnienia, czyli podmiotów prowadzących formalnie pozarolniczą działalność gospodarczą, jednakże nieponoszących niemal żadnego ryzyka, mających zagwarantowane stałe i stabilne przychody, jednego kontrahenta (lub dodatkowych powiązanych kapitałowo lub organizacyjnie), o którego zabiegać nie muszą (brak konieczności reklamy i promocji swoich usług, stosowania mechanizmów rabatowych itp.), który zapewnia większość narzędzi, systemów i innych elementów infrastruktury niezbędnej do świadczenia usług objętych zakresem umowy, sens istnienia

tych dodatkowych przywilejów w prawie daninowym budzi natomiast uzasadnione wątpliwości.

Mając na względzie powyższe, jak również obliczenia na przykładach przedstawionych wcześniej, można dojść do wniosku, że mimo reform wprowadzonych przez Polski Ład w dalszym ciągu wysokość klina podatkowego dla osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą jest najniższa, chociaż jak już zostało wspomniane, rozbieżność wysokości klina podatkowego uległa znacznemu spłaszczeniu. Czy zatem zasadne jest kontynuowanie redukcji ciężaru daninowego dla osób zatrudnionych w ramach stosunku pracy lub zwiększenie tego ciężaru dla osób prowadzących działalność gospodarczą? Wydaje się, że odpowiedź na to pytanie powinna być negatywna – jeśli zostanie zwiększony ciężar podatkowy i składkowy dla przedsiębiorców, nieproporcjonalnie bardziej zostaną obciążone te osoby, które rzeczywiście prowadzą faktyczną działalność gospodarczą i ponoszą realne ryzyko z nią związaną (zostaną pozbawione premii za to ryzyko). Nie każdy podmiot prowadzący działalność gospodarczą, niezatrudniający pracowników, jest przykładem fikcyjnego samozatrudnienia, a dalsze zwiększenie ciężaru podatkowego zmniejszy atrakcyjność prowadzenia własnego biznesu, co będzie miało negatywny skutek dla gospodarki.

Biorąc pod uwagę, że dalsze obciążanie daninami publicznymi osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą nie jest zasadne, a dotychczasowe narzędzia prawne służące do przeciwdziałania fikcyjnemu samozatrudnieniu nie są skuteczne, a samo to zjawisko staje się coraz powszechniejsze, warto się zastanowić nad dalszymi instrumentami mogącymi je ograniczać.

Takim pomysłem był tzw. test przedsiębiorcy, za pomocą którego miało być weryfikowane, które osoby są w istocie przedsiębiorcami, a które jednak nadużywają tego określenia, tak się tytułując. Ta propozycja spotkała się jednak z bardzo negatywnym oddźwiękiem na rynku³², co świadczyć też może o słabości państwa, niepotrafiącego poradzić sobie z problemem w inny sposób³³ niż przez wprowadzenie dodatkowego narzędzia, które będzie generowało bardzo wysokie ryzyko dla wielu przedsiębiorców, w tym też prowadzących rzeczywistą działalność gospodarczą. W efekcie pomysł wprowadzenia testu przedsiębiorcy został porzucony, chociaż plan uszczelnienia kwalifikacji przychodów do źródła pozarolnicza działalność gospodarcza pozostał jako założenie w wieloletnim planie finansowym państwa na lata 2019-2022³⁴.

Być może innym rozwiązaniem jest zwiększenie potencjału analitycznego danych podatkowych w zakresie podatku dochodowego poprzez wprowadzenie obowiązku przesyłania informacji podatkowych o kontrahentach i osiągniętych przychodach oraz ponoszonych kosztach („JPK_PIT”). Narzędzie to z pewnością wyposaży organy podatkowe w zbiór ważnych informacji, jednakże konieczność ich przetworzenia stanowi poważne wyzwanie, mogące ograniczyć jego zastosowanie w praktyce.

Skoro zatem dotychczasowe narzędzia i pomysły zawo-
dzą, być może zasadne byłoby wyodrębnienie w ramach art. 10 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. dodatkowego źródła przychodów, jakim jest samozatrudnienie. W ślad za utworzeniem nowego źródła przychodów powinno pójść zdefinio-

wanie nowego reżimu ustalania wysokości i zasad opodatkowania dochodu z tego źródła. Wydaje się zasadne, aby reżim opodatkowania łączył cechy charakterystyczne dla stosunku pracy, działalności wykonywanej osobiście oraz pozarolniczej działalności gospodarczej. Mógłby on wtedy dawać pewną elastyczność zarówno podatnikowi, jak i jego kontrahentowi, jednakże nie byłby aż tak preferencyjny jak reżim utworzony na potrzeby opodatkowania dochodu z pozarolniczej działalności gospodarczej. Z pewnością trudne byłoby zdefiniowanie, które przychody mają podlegać opodatkowaniu w ramach tego źródła; najprawdopodobniej trzeba by je było wyodrębnić, opierając się na doświadczeniach projektu testu przedsiębiorcy oraz definicji przychodu charakterystycznej dla pozarolniczej działalności gospodarczej.

Kluczowym elementem tego źródła byłaby konstrukcja kosztów uzyskania przychodów. Wydaje się, że ustawodawca mógłby spróbować wprowadzić zamknięty katalog wydatków mogących stanowić koszt uzyskania przychodu w ramach tego źródła lub przynajmniej dodatkowy negatywny katalog wydatków, które nie mogłyby zostać uznane za taki koszt. Ograniczenia powinny dotyczyć w szczególności wydatków na leasing i eksploatację samochodów osobowych, amortyzacji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, kosztów odsetkowych i innych form finansowania dłużnego. Od strony pozytywnej do kategorii potencjalnych kosztów uzyskania przychodów należałoby zaliczyć w szczególności: różnorodne koszty dojazdu do kontrahenta, koszty biurowe (takie jak koszt mediów, w tym usług telekomunikacyjnych, dostępu do sieci Internet, koszt oprogramowania, wybranych narzędzi informatycznych i akcesoriów elektronicznych, usług pocztowych i kurierskich), koszty ubezpieczenia mienia niezbędnego do prowadzenia działalności gospodarczej oraz opłat i prowizji bankowych ściśle związanych z rachunkiem bankowym przeznaczonym do obsługi tej formy działalności gospodarczej. Rozważyć można by było również wprowadzenie ryczałtowych kosztów uzyskania przychodu.

Przychód z tego źródła mógłby podlegać opodatkowaniu według ogólnej skali podatkowej lub na zasadach z art. 30c ustawy z dnia 26 lipca 1991 r., a zatem wyłączona powinna zostać możliwość skorzystania z opodatkowania w ramach ryczału ewidencjonowanego i karty podatkowej, określonych w ustawie z dnia 20 listopada 1998 r. Mechanizm poboru oraz terminy i zasady płatności zaliczek na poczet zobowiązania podatkowego pozostałyby identyczne jak w przypadku źródła pozarolnicza działalność gospodarcza.

Przykładem państwa, w którym ustawodawca podatkowy wyodrębnił samozatrudnienie jako odrębne źródło przychodu, jest Republika Turcji³⁵. Ustawa wprowadza m.in. definicję osoby samozatrudnionej, a także szeroki katalog kosztów uzyskania przychodu, które taki podmiot może rozpoznać w ramach tego źródła.

Przepisy czeskiego prawa podatkowego umożliwiają od dnia 1 stycznia 2021 r. osobom samozatrudnionym płatność zryczałtowanego podatku w wysokości (w 2022 r.) 5994 koron czeskich miesięcznie, czyli około 1100 zł, obejmującego tradycyjne należności z tytułu podatku dochodowego, ubezpieczenia społecznego i zdrowotnego³⁶.

Ustawodawstwo portugalskie nie przewiduje co prawda oddzielnego źródła przychodów dla osób samozatrudnionych,

ale umożliwia wybór reżimu opodatkowania, w którym są stosowane ryczałtowe 25-proc. koszty uzyskania przychodu, w tym również dla osób samozatrudnionych³⁷.

Z kolei Hiszpania, dążąca do zrównania sytuacji pracownika i osoby samozatrudnionej, poszła wręcz w kierunku przeciwnym do postulowanego – wprowadzone w 2017 r. regulacje³⁸ mają na celu uatrakcyjnienie samozatrudnienia jako formy aktywności zawodowej. W tym celu znowelizowano również prawo podatkowe poprzez wprowadzenie specjalnych kosztów uzyskania przychodu, z których mogą skorzystać osoby samozatrudnione (w tym np. kosztów wyżywienia czy pracy w domu).

W niektórych innych państwach (np. Węgry, Łotwa, wybrane kraje byłego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich) istnieją również specjalne uproszczone reżimy opodatkowania, obejmujące osoby samozatrudnione. Ograniczenia niniejszego opracowania nie pozwalają na szczegółową analizę ustawodawstw innych państw, niemniej należy zaznaczyć, że istnieją doświadczenia międzynarodowe, które można uwzględnić przy reformie opodatkowania osób samozatrudnionych w Polsce, przy czym wciąż byłoby to rozwiązanie innowacyjne w skali państw Unii Europejskiej i OECD.

5. ZAKOŃCZENIE

Problematyka fikcyjnego samozatrudnienia jest zagadnieniem wielowątkowym i doniosłym fiskalnie. Z jednej strony generuje coraz większe ryzyko systemowe i prowadzi do erozji dochodów budżetowych oraz wpływów z tytułu innych danin publicznych, z drugiej strony uelastycznia szeroko rozumiany rynek pracy, gdyż stanowi ukształtowaną przez praktykę rynkową formę aktywności zawodowej. Istniejące rozwiązania prawa daninowego stanowiły jedną z zachęt do wyboru tej formy współpracy zawodowej, a w miarę wzrostu dochodowości zatrudnienia ta forma stawała się coraz atrakcyjniejsza. Rozwiązania Polskiego Ładu, którego celem było zmniejszenie rozbieżności w wysokości klina podatkowego, powinny wpłynąć na zahamowanie wzrostu liczby osób fikcyjnie samozatrudnionych, jednakże nie zatrzymają w pełni ani tym bardziej nie odwrócą tej tendencji – wciąż istnieją bowiem inne czynniki przesądzające o atrakcyjności tej formy współpracy. Pomimo istnienia narzędzi służących do przeciwdziałania temu zjawisku – nie są one efektywnie wykorzystywane, a organy państwa nie są wydolne w walce z analizowanym zjawiskiem. Pomysł wprowadzenia testu przedsiębiorcy spotkał się z bardzo dużą krytyką na rynku i został zarzucony.

W tej sytuacji autor postuluje wprowadzenie do katalogu źródeł przychodów w podatku dochodowym od osób fizycznych nowej pozycji – samozatrudnienia. Pozwoliłoby to na wyodrębnienie nowego reżimu opodatkowania osób samozatrudnionych, łączącego cechy charakterystyczne dla stosunku pracy, działalności wykonywanej osobiście i pozarolniczej działalności gospodarczej. Kształt reżimu opodatkowania dochodów osób samozatrudnionych pozostaje otwarty – jest to bowiem ważne i skomplikowane zagadnienie wymagające dalszych analiz. Niemniej można skonstruować postulowany model opodatkowania, opierając się na dotychczasowych doświadczeniach. Wprowadzenie specjalnego reżimu opodatkowania osób samozatrudnionych może być uznane

za wyraz pragmatyzmu ustawodawcy – skoro zjawisko występuje powszechnie, a jego eliminacja jest niemożliwa i/lub niecelowa, być może lepszym rozwiązaniem jest jego zalegalizowanie i uregulowanie. W ten sposób obniża się ryzyko organizacyjne po stronie podatników, potencjalne zaangażowanie organów podatkowych w długotrwałe postępowania podatkowe i uzyskuje się szansę na większe wpływy z danin publicznych od osób samozatrudnionych. Rozwiązanie to może pozwolić na opuszczenie szarej strefy przez osoby, które nie zarejestrowały swojej działalności. Równocześnie z pewnością zachęci to kolejnych podatników do oparcia modelu aktywności zawodowej na samozatrudnieniu, co jednak niekoniecznie musi być odbierane negatywnie w związku z uregulowaniem tej sfery, czego dobrym przykładem może być Hiszpania. Być może warto się zastanowić nad ochroną osób, które będą współpracować na tych zasadach, i zastosować wybrane instytucje charakterystyczne dla stosunku pracy do samozatrudnionych. W przygotowaniu niezbędnych regulacji przydatne mogą się okazać doświadczenia innych państw, skrótkowo przedstawione w niniejszym opracowaniu.

Przypisy

- ¹ Główny Urząd Statystyczny, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski. III kwartał 2019 roku*, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5475/4/35/1/aktywnosc_ekonomiczna_iii_kw_2019.pdf, dostęp: 19.01.2022.
- ² Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju.
- ³ Business Insider, *W Polsce co piąty pracownik jest na samozatrudnieniu. To jeden z najwyższych wskaźników na świecie*, <https://businessinsider.com.pl/twoje-pieniadze/praca/samozatrudnienie-w-polsce-dane-oecd/nvp23vs>, dostęp: 13.07.2021.
- ⁴ J. Klejdysz, *Dlaczego liczba osób prowadzących działalność gospodarczą wzrosła w czasie pandemii?*, „MF Opracowania i Analizy” 2021, nr 5, Warszawa 2021. Według danych z tego źródła „w ciągu roku, między grudniem 2019 r. a grudniem 2020 r., liczba osób prowadzących działalność gospodarczą wzrosła o około 49 tys. W tym samym okresie liczba osób na umowie o pracę spadła o około 110 tys., a liczba osób na umowach cywilnoprawnych spadła o około 15 tys. W grudniu 2020 r. było około 11,50 mln pracowników na umowie o pracę, 1,98 mln osób na umowach cywilnoprawnych i 2,36 mln osób prowadziło działalność gospodarczą”, przy czym jedna osoba może być wykazana więcej niż raz w przytoczonych statystykach (przykładowo jest pracownikiem i posiada zawartą umowę zlecenia).
- ⁵ Tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1128 ze zm., dalej: ustawa z dnia 26 lipca 1991 r.
- ⁶ J. Cieślak, *Samozatrudnienie w Polsce na tle tendencji ogólnosięgowych: wyzwania w sferze polityki wspierania przedsiębiorczości i zabezpieczenia emerytalnego przedsiębiorców*, „Studia BAS” 2019, nr 2 (58), s. 11-12.
- ⁷ M. Skrzek-Lubasińska, Z. Gródek-Szostak, *Różne oblicza samozatrudnienia*, Warszawa 2019.
- ⁸ W przypadku osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, stosownie do postanowień art. 81 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1285 ze zm.), podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa jednak niż 75% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw w czwartym kwartale roku poprzedniego, włącznie z wypłatami z zysku, ogłaszanego przez Prezesa GUS w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”.
- ⁹ Art. 30c ustawy z dnia 26 lipca 1991 r.
- ¹⁰ Na podstawie postanowień ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów

- osiąganych przez osoby fizyczne (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1993 ze zm., dalej: ustawa z dnia 20 listopada 1998 r.).
- ¹¹ Ustawa z dnia 29 października 2021 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 2105 ze zm., dalej: Polski Ład.
- ¹² Obliczenia własne.
- ¹³ Na preferencje te składa się m.in. tzw. ulga na start, uregulowana w art. 18 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 162 ze zm.). Polega ona na niepodleganiu obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym przez okres 6 miesięcy od dnia podjęcia działalności gospodarczej (pod warunkiem że przedsiębiorca podejmuje działalność gospodarczą po raz pierwszy albo podejmuje ją ponownie po upływie co najmniej 60 miesięcy od dnia jej ostatniego zawieszenia lub zakończenia i nie wykonuje jej na rzecz byłego pracodawcy, na którego rzecz przed dniem rozpoczęcia działalności gospodarczej w bieżącym lub w poprzednim roku kalendarzowym wykonywał w ramach stosunku pracy lub spółdzielczego stosunku pracy czynności wchodzące w zakres wykonywanej działalności gospodarczej). Po upływie tego okresu przedsiębiorca może korzystać przez okres 24 miesięcy z obniżonej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne (nie niższej niż kwota 30% minimalnego wynagrodzenia za pracę), stosownie do postanowień art. 18a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 423 ze zm., dalej: ustawa z dnia 13 października 1998 r.).
- ¹⁴ Na zasadach określonych w art. 27 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r., według stawek 17% lub 32%.
- ¹⁵ Zmiany przewidziane w Polskim Ładzie w zakresie m.in. kwoty zmniejszającej podatek, podniesienia progu, od którego podatek według zasad ogólnych oblicza się według stawki 32% do 120 tys. zł, a przede wszystkim – braku możliwości odliczenia składki na ubezpieczenie zdrowotne od podatku.
- ¹⁶ Wynikającej z przepisów art. 26 ust. 4a-4c oraz art. 32 ust. 2a-2b ustawy z dnia 26 lipca 1991 r.
- ¹⁷ Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych, tekst jednolity Dz.U. z 2020 r. poz. 1342 ze zm.
- ¹⁸ W obliczeniach przyjęto wysokość składek na ubezpieczenia społeczne oraz Fundusz Pracy w wysokości należnej za styczeń 2022 r., która może zostać zapłacona w lutym 2022 r. Wysokość składki na ubezpieczenie zdrowotne ustalono w wysokości należnej za luty 2022 r., gdyż kalkulacja składki zdrowotnej za styczeń 2022 r. podlega przepisom przejściowym i nie jest reprezentatywna dla obliczeń.
- ¹⁹ W obliczeniach przyjęto wysokość składek na ubezpieczenia społeczne oraz Fundusz Pracy w wysokości należnej za styczeń 2022 r., która może zostać zapłacona w lutym 2022 r. Wysokość składki na ubezpieczenie zdrowotne ustalono w wysokości należnej za luty 2022 r., gdyż kalkulacja składki zdrowotnej za styczeń 2022 r. podlega przepisom przejściowym i nie jest reprezentatywna. Zastosowano stawkę 17% – przy założeniu, że podstawa opodatkowania podatnika nie przekroczyła 120 tys. zł.
- ²⁰ Przez pojęcie „klina podatkowego” należy rozumieć różnicę między całkowitym kosztem pracodawcy z tytułu zatrudnienia pracownika na pełny etat a wynagrodzeniem, które ten pracownik otrzyma w kwocie netto. W tym rozumieniu klin podatkowy jest sumą danin płaconych przez pracownika i pracodawcę z tytułu należności pracownika wynikającej z umowy o pracę.
- ²¹ Wynikającą z przepisów art. 26 ust. 4a-4c ustawy z dnia 26 lipca 1991 r.
- ²² Na zasadach określonych w art. 30c ustawy z dnia 26 lipca 1991 r.
- ²³ Na zasadach określonych w ustawie z dnia 20 listopada 1998 r. Należy zauważyć, że na podstawie art. 65 Polskiego Ładu podatnicy utracili prawo do złożenia wniosku o zastosowanie opodatkowania w formie karty podatkowej, począwszy od dnia 1 stycznia 2022 r.
- ²⁴ Forsal.pl, *PIE: w czasie pandemii wzrosła liczba prowadzących własną działalność gospodarczą*, <https://forsal.pl/biznes/firma/artykuly/8136510,pie-2020-rok-wzrost-liczby-samozatrudnionych-w-gospodrace.html>, dostęp: 22.11.2021.
- ²⁵ Należy zauważyć, że stosownie do postanowień art. 22 § 1¹ ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jednolity Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm., dalej: k.p.) zatrudnienie na warunkach określonych w ust. 1 tego przepisu (pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a
- pracodawca – do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem) jest zatrudnieniem na podstawie stosunku pracy – bez względu na nazwę zawartej przez strony umowy.
- ²⁶ W myśl art. 281 § 1 k.p. kto, będąc pracodawcą lub działając w jego imieniu, zawiera umowę cywilnoprawną w warunkach, w których zgodnie z art. 22 § 1 powinna być zawarta umowa o pracę, podlega karze grzywny od 1000 zł do 30 tys. zł.
- ²⁷ Należności z tytułu składek ulegają przedawnieniu po upływie 5 lat, licząc od dnia, w którym stały się wymagalne (art. 24 ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r.). Zobowiązanie podatkowe przedawnia się z upływem 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym upłynął termin płatności podatku (art. 70 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1540 ze zm.).
- ²⁸ Za pozarolniczą działalność gospodarczą nie uznaje się czynności, jeżeli łącznie są spełnione następujące warunki:
- 1) odpowiedzialność wobec osób trzecich za rezultat tych czynności oraz ich wykonywanie, z wyłączeniem odpowiedzialności za popełnienie czynów niedozwolonych, ponosi zlecający wykonanie tych czynności;
 - 2) są one wykonywane pod kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez zlecającego te czynności;
 - 3) wykonujący te czynności nie ponosi ryzyka gospodarczego związanego z prowadzoną działalnością.
- Przepis ten został dodany na mocy ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 217, poz. 1588 ze zm.).
- ²⁹ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *Samozatrudnienie i związane z tym ryzyko podatkowe*, „Przegląd Podatkowy” 2007, nr 4, s. 7-12; M. Siwiński, *Samozatrudnienie A.D. 2007 w podatku dochodowym od osób fizycznych*, „Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych” 2006, nr 12, s. 9.
- ³⁰ Jeżeli podatnik, który wybrał sposób opodatkowania, o którym mowa w art. 30c ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. (podatek liniowy), uzyska z działalności gospodarczej prowadzonej samodzielnie lub z tytułu prawa do udziału w zysku spółki niebędącej osobą prawną przychody ze świadczenia usług na rzecz byłego lub obecnego pracodawcy, odpowiadających czynnościom, które podatnik lub co najmniej jeden ze współników wykonywał lub wykonuje w roku podatkowym w ramach stosunku pracy lub spółdzielczego stosunku pracy, podatnik ten traci w roku podatkowym prawo do opodatkowania w sposób określony w art. 30c i jest obowiązany do wpłacenia zaliczek od dochodu osiągniętego od początku roku, obliczonych przy zastosowaniu skali podatkowej, oraz odsetek za zwłokę od zaległości z tytułu tych zaliczek.
- ³¹ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *PIT. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2015, komentarz do art. 9a. Zmiana nastąpiła na mocy ustawy z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 75, poz. 473).
- ³² Por. np. J. Goryca, M. Nowacki, *Polowanie na podatkowe czarownice, czyli test przedsiębiorcy*, <https://codozasady.pl/p/polowanie-na-podatkowe-czarownice-czyli-test-przedsiębiorcy>, dostęp: 20.12.2021; PIT.pl, *Nie będzie testu przedsiębiorcy*, <https://www.pit.pl/aktualnosci/nie-będzie-testu-przedsiębiorcy-954376>, dostęp: 20.12.2021.
- ³³ R. Kowalski, *Samozatrudnienie – ryzyka fiskalne związane z samozatrudnieniem*, LEX/el 2019.
- ³⁴ Załącznik do uchwały nr 31 Rady Ministrów z dnia 24 kwietnia 2019 r. w sprawie Wieloletniego Planu Finansowego Państwa na lata 2019-2022 (M.P. poz. 429), s. 60.
- ³⁵ Art. 65 i nast. Prawa o podatku dochodowym (Gelir Vergisi Kanunu [G.V.K.]), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf>, dostęp: 20.01.2022.
- ³⁶ Rozwiązanie wprowadzone na mocy art. 7a ustawy w sprawie podatków dochodowych (Zákon 586/1992 Sb. České národní rady ze dne 20. listopadu 1992 o daních z příjmů, <https://www.fulsoft.cz/sbirka-zakonu-online/586-1992-sb/?wa=www15i3%20psp>, dostęp: 20.01.2022).
- ³⁷ Tzw. Regime Simplificado, uregulowany w art. 31 kodeksu podatku dochodowego od osób fizycznych (Código do Imposto sobre o Rendimento das Pessoas Singulares, https://info.portaldasfinancas.gov.pt/pt/informacao_fiscal/codigos_tributarios/cirs_rep/Pages/codigo-do-irs-indice.aspx, dostęp: 20.01.2022).
- ³⁸ Ustawa 6/2017 z dnia 24 października o pilnych reformach samozatrudnienia (Ley 6/2017, de 24 de octubre, de Reformas Urgentes del

Trabajo Autónomo, https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2017-12207, dostęp: 20.01.2022).

Bibliografia

Literatura

- Bartosiewicz A., Kubacki R., *PIT. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2015.
- Bartosiewicz A., Kubacki R., *Samozatrudnienie i związane z tym ryzyko podatkowe*, „Przegląd Podatkowy” 2007, nr 4.
- Cieślak J., *Samozatrudnienie w Polsce na tle tendencji ogólnoświatowych: wyzwania w sferze polityki wspierania przedsiębiorczości i zabezpieczenia emerytalnego przedsiębiorców*, „Studia BAS” 2019, nr 2 (58).
- Klejdyś J., *Dlaczego liczba osób prowadzących działalność gospodarczą wzrosła w czasie pandemii?*, „MF Opracowania i Analizy” 2021, nr 5.
- Kowalski R., *Samozatrudnienie – ryzyka fiskalne związane z samozatrudnieniem*, LEX/el 2019.
- Siwński M., *Samozatrudnienie A.D. 2007 w podatku dochodowym od osób fizycznych*, „Doradztwo Podatkowe – Biuletyn Instytutu Studiów Podatkowych” 2006, nr 12.
- Skrzek-Lubasińska M., Gródek-Szostak Z., *Różne oblicza samozatrudnienia*, Warszawa 2019.

Źródła internetowe

- Business Insider, *W Polsce co piąty pracownik jest na samozatrudnieniu. To jeden z najwyższych wskaźników na świecie*, <https://businessinsider.com.pl/twoje-pieniadze/praca/samozatrudnienie-w-polsce-dane-oecd/nvp23vs>, dostęp: 13.07.2021.
- Forsal.pl, *PIE: w czasie pandemii wzrosła liczba prowadzących własną działalność gospodarczą*, <https://forsal.pl/biznes/firma/artykuly/8136510,pie-2020-rok-wzrost-liczby-samozatrudnionych-w-gospodracie.html>, dostęp: 22.11.2021.
- Goryca J., Nowacki M., *Polowanie na podatkowe czarownice, czyli test przedsiębiorcy*, <https://codozasady.pl/p/polowanie-na-podatkowe-czarownice-czyli-test-przedsiębiorcy>, dostęp: 20.12.2021.
- PIT.pl, *Nie będzie testu przedsiębiorcy*, <https://www.pit.pl/aktualnosci/nie-bedzie-testu-przedsiębiorcy-954376>, dostęp: 20.12.2021.

Akty prawne

- Código do Imposto sobre o Rendimento das Pessoas Singulares, https://info.portaldasfinancas.gov.pt/pt/informacao_fiscal/codigos_tributarios/cirs_rep/Pages/codigo-do-irs-indice.aspx, dostęp: 20.01.2022.
- Gelir Vergisi Kanunu (G.V.K.), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.193.pdf>, dostęp: 20.01.2022.

- Ley 6/2017, de 24 de octubre, de Reformas Urgentes del Trabajo Autónomo, https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2017-12207, dostęp: 20.01.2022.
- Uchwała nr 31 Rady Ministrów z dnia 24 kwietnia 2019 r. w sprawie Wieloletniego Planu Finansowego Państwa na lata 2019-2022, M.P. poz. 429.
- Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych, tekst jednolity Dz.U. z 2020 r. poz. 1342 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 162 ze zm.
- Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 423 ze zm.
- Ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 217, poz. 1588 ze zm.
- Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 75, poz. 473.
- Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1993 ze zm.
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, tekst jednolity Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm.
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1128 ze zm.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1285 ze zm.
- Ustawa z dnia 29 października 2021 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 2105 ze zm.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1540 ze zm.
- Zákon 586/1992 Sb. České národní rady ze dne 20. listopadu 1992 o daních z příjmů, <https://www.fulsoft.cz/sbirka-zakonu-online/586-1992-sb/?wa=www15i3%20psp>, dostęp: 20.01.2022.

Inne źródła

- Główny Urząd Statystyczny, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski. III kwartał 2019 roku*, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5475/4/35/1/aktywnosc_ekonomiczna_iii_kw_2019.pdf, dostęp: 19.01.2022.